

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ПРОЦЕСІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ УКРАЇНИ

Греца Я.В.,

*Кандидат юридичних наук, доцент
кафедри господарського права*

*юридичного факультету
Ужгородського національного університету*

Автор досліджує особливості правового регулювання податкового планування України. Використовується досвід Європейського союзу в процесі правового регулювання податкового планування України.

Ключові слова: податкове планування, правове регулювання, Європейський союз.

Автор исследует особенности правовой регуляции налогового планирования Украины. Используется опыт Европейского союза в процессе правовой регуляции налогового планирования Украины.

Ключевые слова: налоговое планирование, правовая регуляция, Европейский союз.

An author probes the features of the legal adjusting of the tax planning of Ukraine. Experience of the European union is used in the process of the legal adjusting of the tax planning of Ukraine.

Keywords: tax planning, legal adjusting, European union.

Не зважаючи на зміну політичної влади в Україні січні 2010 року, інтеграція з Європейським Союзом була і залишається стратегічним вектором її зовнішньої політики. Серед основних умов зближення України з Європейським Союзом, поглиблення їх співробітництва і поступової інтеграції (набуття статусу асоційованого або повного члена) України у ЄС є адаптація національної правової системи до європейської через гармонізацію законодавства України із європейським, основним джерелом якого є законодавство ЄС. Одним з пріоритетних сфер законодавства, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав – членів ЄС є податкове регулювання. Для України це питання на сьогодні набуло особливої актуальності у зв'язку з затвердженням основоположного законодавчого акту у сфері регулювання податкових відносин – Податкового кодексу.

На сьогодні в Україні існує ряд складних проблем, які гальмують відродження економіки після світової фінансової та економічної рецесії. Це корупція, великий дефіцит державного бюджету, збільшення державного боргу і залежності від зовнішніх запозичень, повільне зростання валового внутрішнього продукту та темпів промислового виробництва. Однак серед них одне з основних місць зайняла недосконала податкова система, яка в нинішньому вигляді не сприяє розвитку економіки. Серед її основних недоліків є недосконалість правового регулювання податкового планування.

Метою нашого дослідження є визначення основних напрямків використання позитивного досвіду країн Європейського союзу в сфері податкового планування для удосконалення його правового регулювання в Україні. Їх практичне втілення і законодавче закріплення дасть змогу якісно вдосконалити податкову систему України та сприятиме гармонізації її податкового законодавства із законодавством Європейського союзу.

Проблеми податкового планування в міжнародній практиці досліджувалися такими вченими, як Т.Гусева, В.Лангер, М.Леруа, С.Пепеляєв, С.Сутирін., Д.Чаун.

Т.А.Гусева визначає податкове планування як діяльність з вибору побудови правових форм відносин по сплаті податків і можливих варіантів їх інтерпретації в рамках діючого законодавства [1, 39].

На думку С.Ф.Сутиріна, податкове планування – допустиме законодавством зниження загального податкового тягаря фізичних і юридичних осіб [2, 131]

На нашу думку, податкове планування полягає в розробці і запровадженні різних законних схем оптимізації податкового навантаження, зменшення податкових зобов'язань за рахунок застосування методів стратегічного планування фінансово-господарської діяльності платника податків.

Стратегічне планування фінансово господарської діяльності підприємств в Україні було суттєво ускладнене через нестабільність податкового законодавства, його часті і хаотичні зміни, які не характеризувалися системністю і продуманістю.

Однак, сьогоднішні українські проблеми у сфері податкової політики не є унікальними. Більшість із них були актуальні для всіх постсоціалістичних країн. Але, як показала практика, ці проблеми можна вирішити, застосувавши ефективні правові та економічні механізми.

Досить цікавим і корисним для України може бути досвід Словачької Республіки, яка розпочинала розбудову економіки в таких же складних умовах, що й Україна. Ще десять років тому країна мала надскладну систему оподаткування, місцеві групи впливу (бізнес, регіони) шматували бюджет через лобювання численних податкових пільг, а компанії виводили прибутки в офшори. Однак завдяки проведенню ефективних, хоч і не завжди популярних реформ сьогодні країна сформу-

вала найбільш конкурентоспроможний фіскальний простір у Центрально-Східній Європі.

Вихідні позиції Словаччини на початку процесу переходу були менш сприятливими, ніж в інших країнах регіону (Чехії, Польщі, Угорщині та Румунії). Однак у нинішньому десятилітті, після тривалого періоду складних і болісних економічних реформ, саме у Словаччині сформувалася найбільш динамічна економіка, для якої є характерними не тільки стрімкі темпи зростання номінального ВВП, а й якісні структурні зрушення та висока інвестиційна активність.

Середньорічна динаміка зростання ВВП в 2001–2009 роках, навіть з урахуванням падіння в 2009 році на 4,7%, є найбільш стрімкою в Центрально-Східній Європі і становить більш як 5%. Нині, після минулорічного падіння, країна успішно виходить із кризи, демонструючи одну з найвищих відновлювальних динамік в ЄС. У другому кварталі ц.р. ВВП зріс на 5% порівняно з аналогічним періодом 2009 року

Безумовно, в основі успіхів словацької економіки лежить комплексна стратегія ринкових перетворень, яка включала конверсію військово-промислового комплексу, структурну перебудову економіки, формування ефективних фінансових ринків з доступними ресурсами та ін. Водночас, як зазначають більшість словацьких та іноземних експертів, одним із найважливіших напрямків стратегії реформи було створення дієвого, ефективного та конкурентного фіскального простору. Це дало змогу не лише сформувати сприятливі умови для внутрішнього капіталу, а й залучити в країну стратегічних іноземних інвесторів.

О.Молдован визначає такі основні пріоритети, які стали основою нової податкової системи Словаччини:

1. Зниження податкового тиску (протягом 1995–2008 років податковий тиск (з урахуванням внесків на соціальне та пенсійне забезпечення) зменшився з 40,3 до 29,1% ВВП).

2. Формування максимально простої та зрозумілої системи оподаткування (передбачала спрощення процедури адміністрування податків, зближення податкового обліку з бухгалтерським).

3. Запровадження економічних стимулів детінізації доходів (особливо це проявилось в процесі адміністрування податку на прибуток і пов'язано з усуненням причин, які спонукають підприємців здійснювати мінімізацію податку).

4. Вирівнювання податкового простору (різке обмеження кількості спеціальних податкових режимів та скорочення податкових пільг).

5. Запровадження обмеженого переліку, але дієвих і прозорих форм податкової підтримки окремих галузей і регіонів (відмова від застосування податкових пільг як самостійного інструменту підтримки інвестиційної активності, використання їх лише в окремих (як правило депресивних) регіонах чи окремих галузях, які передбачають залучення значної кількості людських ресурсів або мають інноваційний потенціал).

6. Формування соціально справедливої системи оподаткування (мінімізація податкового тягара на доходи незаможних громадян) [3].

Затверджений парламентом України Податковий кодекс на жаль не вирішує вищевказані завдання, що ставить під загрозу успіх податкової реформи в Україні. Так, затверджено поетапне зменшення податкових ставок основних податків – податку на додану вартість та податку на прибуток підприємств, крім того, відбулося зменшення загальної кількості податків і зборів. Однак на переконання багатьох українських фахівців, зменшення податкових ставок не принесе бажаного позитивного ефекту, оскільки воно розтягнуто в часі, а зменшення кількості податків відбувається за рахунок низькоефективних платежів, які не відігравали суттєвого значення ні на рівень податкового навантаження платників, ні на формування доходів бюджету. Разом з тим, Податковий кодекс передбачає запровадження нових податків (зокрема – податок на нерухоме майно) та розширення бази оподаткування існуючих податків (приклад – оподаткування процентів на банківські вклади), що може посилити фіскальний тиск, призвести до відтоку коштів з банківських установ. Багато нарікань викликає посилення фіскального тиску на малий і середній бізнес, що загрожує розширенню тіньового сектору економіки, а також непродумана політика податкових пільг, яка сприяє лише розвитку великих корпорацій в окремих секторах економіки. Небезпечним є також розширення прав державних контролюючих органів, які і за раніше діючих умов ліберального регулювання їх контролюючих функцій часто зловживали своїми повноваженнями.

На нашу думку, при вирішенні проблем податкового планування в Україні необхідно враховувати міжнародний досвід регулювання даного питання. Світова практика оподаткування визнає можливість податкового планування з урахуванням наступних принципів і гарантій. Європейська конвенція по правам людини містить положення, які захищають майнові права майнові права фізичних осіб. Гарантії, передбачені цим міжнародним договором, діють і в податкових правовідносинах. Перш за все, майнові права платників податків захищаються статтею 1 протоколу № 1 Європейської конвенції, яка передбачає, що кожна фізична чи юридична особа має право безперешкодно користуватися своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права [4].

У французькому податковому праві існував принцип «свободи податкового планування», доповнений принципом «невтручання в податкове планування підприємств» Він означає, що платник податку може вільно здійснювати будь-якими законними способами діяльність по зменшенню податкових платежів. При цьому податкові органи не мають права «критикувати які-небудь рішення платника податків, навіть якщо вони вважають його близькими до порушення закону» [5, 28].

В Україні реалії податкового планування далекі до втілення такого ліберального принципу. Навпаки, податкові органи різко негативно ставляться до спроб зменшити податкове навантаження, більше того, критично оцінюється зменшення бази оподаткування чи декларування

вання збитків, від'ємного значення об'єкту оподаткування навіть тоді, коли воно викликано об'єктивним фінансовим станом платника податку. На практиці масового характеру набули випадки, коли податкові органи піддають репресіям платників податків, які декларують від'ємне значення об'єкту оподаткування в декларації по податку на прибуток. Непоодинокі випадки, коли податковий орган відмовляється приймати у платника податку таку декларацію, хоч це прямо суперечить закону. Адміністративним шляхом податкові органи намагаються визначити необхідний рівень податкового навантаження на платника податку, який часто не має нічого спільного з реальними показниками фінансово-економічної діяльності підприємства.

Такі дії виправдовуються тим, що нібито недобросовісні платники податків, використовуючи прогалини законодавства, штучно зменшують свої податкові зобов'язання. На практиці такі випадки дійсно мають місце, при цьому для зменшення податкового навантаження використовуються фізичні особи – підприємці, що сплачують єдиний податок, розмір якого є фіксований і не залежить від величини доходу (встановлена тільки гранична межа виручки за рік, при якій дозволяється сплата єдиного податку).

Однак, спроби держави заблокувати таку можливість мають радикальний і не надто виважений характер, який проявляється в тому, що спочатку уряд взагалі ав намір скасувати єдиний податок, що викликало різку критику більшості дрібних і середніх підприємців, які добросовісно сплачують цей податок. Під їх натиском тимчасово спрощена система залишилася врегульованою за попередньо діючими правилами.

На наше переконання, спроба врегулювати окремі прогалини податкового законодавства через повну забону чи істотне необґрунтоване обмеження застосування спрощеної системи оподаткування, яка для значного сектору економіки є ефективною, не може бути виправдана. Держава має застосовувати зважений підхід, спряований не на заборони чи обмеження, а на удосконалення правового регулювання податкового планування.

Безумовно, в Україні як і в переважній більшості аїн Європи актуальна проблема зменшення платниками податків податкового тиску легальними методами, так і за допомогою незаконних операцій.

Уникнення податків – легальний шлях зменшення податкових зобов'язань, що ґрунтується на використанні законодавчо наданих можливостей в сфері податкового законодавства шляхом планування своєї діяльності і регулювання елементів податкових баз. В свою чер-

гу ухилення від сплати податків – протиправний шлях зменшення податкових зобов'язань або уникнення їх виконання, що зумовлений свідомим використанням методів приховування або заниження об'єктів оподаткування, неналежного ведення податкового обліку та внесення до документів обов'язкової звітності недостовірних даних.

Ми вважаємо, що держава має чітко розмежовувати ці два способи зменшення податкового тиску, застосовувати різний підхід до таких різних категорій платників податків. До юридичної відповідальності можуть бути притягнуті лише ті ж них, які допускають порушення закону. На жаль в Україні цей принцип застосовується не завжди. Особливо гостро ця проблема стоїть при адмініструванні податку на додану вартість, коли органи податкової служби притягують до відповідальності платника за порушення, допущені не ним, а його контрагентом.

Здійснюючи податкове планування, необхідно враховувати наступні його основні засади:

врахування основних напрямків розвитку податкової, бюджетної та інвестиційної політики держави;

1) розробка облікової політики підприємства і укладення договорів з урахуванням податкових наслідків;

2) правильне і повне використання всіх передбачених законом пільг, звільнень від оподаткування і виконання зобов'язань платника податків;

3) Оцінка можливостей отримання відстрочок та розстрочок по сплаті податків, а також різних податкових та інвестиційних податкових кредитів [6, 124].

На переконання автора, податкове планування, що з здійснюється з метою оптимізації податкового навантаження, при якому не допускається порушень норм чинного законодавства, сприяє розвитку економіки, залученню інвестицій, розширенню виробництва і збільшенню робочих місць. Держава не повинна перешкоджати платникам у здійсненні таких заходів, оскільки пріоритетом повинна бути не виключно фіскальна політика, а економічний прогрес, який в підсумку призведе і до збільшення податкових надходжень через розширення бази оподаткування.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що при проведенні податкової реформи українські законодавці повинні використати позитивний досвід податкових реформ країн – членів ЄС, узгодити норми податкового законодавства з правом країн Європейського союзу з метою законодавчого забезпечення можливості інтеграції України в Європейські структури. При цьому слід враховувати специфіку національної економічної та фінансової системи, а також уникати заходів, що ведуть до дискримінації малого та середнього бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гусева Т.А. Налоговое планирование: концепция правового регулирования. – Орел: Орел ГТУ, 2007. – 236 с.
2. Сутьрин С., Погорлецкий А. Налоги и налоговое планирование в мировой экономике. – СПб.: Полиус, 1998. – 577 с.
3. Молдован О. Як провести успішну податкову реформу: досвід Словаччини для України // <http://www.dt.ua/2000/2250/70584/>
4. Старженецкий В.В. Застосування Європейської конвенції по правам людини в податкових спорах // <http://taxhelp.ru/articles/10740114221.html>
5. Гусева Т.А. Налоговое планирование: концепция правового регулирования. – Орел: Орел ГТУ, 2007. – 236 с.
6. Вилкова Е.С., Романовський М.В. Податкове планування. Санкт Петербург: Питер. 2004. 275 с.